

del llibre *Iniciació a la història de la literatura catalana*
M. Àngels Bosch i Pilar Puimedon, EDHASA, B. 1989

Introducció al Modernisme

Considerem una imprudència vigent encara la d'alguns estudiosos de la literatura catalana quan parlen del Modernisme com d'una manifestació del procés de modernització de la burgesia catalana, o com el resultat de l'ànnsia de modernitat. Hi ha altres lectures. Efectivament, dos investigadors, l'any 1981, van plantejar les limitacions de la transformació industrial: Martin J. Wiener i Arno Mayer destaquen com va aparèixer immediatament un desig de domar la industrialització en lloc de sucumbir-hi. I, per tant, diuen, que la modernització industrial va acompanyada dialècticament d'un atractiu aristocràtic que actua com un cordó cultural i com un fre.

El modernisme és un fenomen cultural eclèctic, i, per tant estretament relacionat amb l'entorn econòmic, social, polític, artístic i literari.

Dintre del modernisme es troba un complex distintiu d'idees socials, de sentiments de classe i de valors embolcallant una actitud ambiciosa de la moderna societat industrial. Cronològicament cal situar-lo entre el 1888 i el 1911, període que s'estructura entorn de dos eixos, industrialització i cultura modernista, que es creuen, a vegades, i altres corren paral·lels. En aquest sentit, i dintre del 1r eix, caldria revisar el nom de revolució industrial perquè aquesta fou una revolució que mai no va ser.

En efecte, la modernització mai no va ser un procés fàcil. A tot arreu i a tothora, d'ella en resulten seriosos estralls psicològics i ideològics amb sotracos polítics i ecològics. I, precisament, l'elit dels modernistes encaixa totalment en l'estètica de la negació dels valors industrials. Ells són tanmateix antiindustrials. I aquesta afirmació dialèctica per la mateixa negació del valor industrial revela la vinculació amb l'estètica gentry i per tant amb una estètica refinada i minoritària, que fugí de tota producció en massa.

Apareix un aspecte bipolar: d'una banda es vol el progrés, de l'altra la cultura és qüestionadora de la fàbrica, de tot el que és fet en sèrie. La confrontació a l'interior de la cultura catalana entre progrés autèntic i fals progrés industrial és una resposta a incitacions específiques (màquines,

treball embrutidor, devastació ecològica que viola la mística del paisatge. Incultura...) L'oposició que els modernistes fan al món industrial no és mai des d'un sol angle esteticitzant, sinó des d'una òptica teòricament polititzada a la literatura, i activament polititzada des del periodisme.

El descontentament contra els nous valors porta a actituds crítiques de reacció. A Catalunya, dintre de la literatura, Jaume Brossa és un exemple concret amb el seu manifest publicat a "L'Avenç" el 1893; altre veus són Pous i Pagès, Raimon Casellas, Joan Maragall, Santiago Rusiñol... A l'arquitectura trobem els gran mites com Gaudí, Puig i Cadafalc...

Però la presència d'elements antiindustrials no va ser l'excepció sinó la regla de les cultures burgeses del segle XIX a tot Europa. Fora de Catalunya hi ha l'exemple de Freud, Nietzsche, Marx, Ruskin... A Anglaterra, el fet nacional exclou pràcticament l'industrialisme. Puntualment, el perfil de la universitat de Cambridge és aliè al to industrial.

No és una casualitat la novel·la rural modernista. Es dona la paradoxa que Catalunya és industrial i hi triomfa el ruralisme i l'anarco-sindicalisme.

La narrativa catalana intenta crear una nova forma a partir del buit que troba entre ella i el *Tirant lo blanc*. L'elit dels modernistes inquietament buscaran una nova forma de novel·la catalana, desafiant els condicionaments històrics de l'estat precari de la nostra llengua. Però els seus esforços no foren originals. Novel·listes com Pous i Pagès, Víctor Català, Prudenci Bertrana, Raimon Casellas (amb novel·les com: ***La vida i la mort d'en Jordi Fraginals***, ***Solitud***, ***Josafat***, ***Els sots feréstecs***, respectivament) necessàriament seguiran les petjades d'escriptors eminents com Ruskin, Emerson, Spencer, Zola o Kleist. Intenten plasmar el cosmos i el geni individual del subjecte però la forma a què es va arribar fou rural o romàntica decadent. Mentrestant a Europa les formes de la literatura, amb Joyce per exemple, ja eren unes altres. Quan, el 1912, es publica *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals*, apareix *La mort a Venècia* de Thomas Mann i *A la recerca del temps perdut* de Marcel Proust. Sense sobreestimar el geni modernista hem de convenir que, en la mesura de les seves afinitats amb altres escriptors que prenen com a cànons, marquen una nova consciència però no creen una nova forma.